

CZU: 159.942.6:343.61-055.52-055.2

SIMBOLURI MITOLOGICE INCONȘTIENTE ÎN UCIDEREA MAMEI. STUDIU DE CAZ PSIHANALITIC

Daniela TĂNASE

Universitatea de Stat din Moldova

De cele mai multe ori oamenii tind să asocieze abuzul emoțional cu conținutul sindromului de instituționalizare, iar această percepție se datorează multor variabile, unele dintre ele extrinseci (cultura organizațională, memoria colectivă) și altele intrinseci.

Din păcate, principalele forme de abuz emoțional asupra copiilor se află în jurul nostru, în orice spațiu de locuit. Modele de ostilitate, relații conflictuale, patentarea mentală a unui mediu nefuncțional la fel de normal, în care nevoile de atașament și recunoașterea identității lor sunt încălcate, toate acestea pot deveni forme de abuz emoțional la diferite intensități, cu efect dizarmonic în dinamica psihoemoțională și socială.

Formele extreme de manifestare a abuzurilor, cum ar fi tentativa la omor și omorul, din orice fel de infracțiuni, au cea mai mare etiologie în abuzurile emoționale cronice suferite de infractor. În felul acesta, conținuturile traumatizate mintale găsesc o cale nedreaptă pentru dinamica de ieșire, element întâlnit în structura matricei criminale din literatura de specialitate.

Cu toate acestea, în fundalul infractorului există o tulburare mitologică a inconștientului, simbolismul intrapsihic al faptei fiind adesea diferit de conotația primită prin Codul de procedură penală.

Prin urmare, în lucrarea de față întâlnim cazul unei adolescente, care prin suprimarea vieții mamei sale a dorit să facă nu altceva decât să păstreze imaginea maternă pentru eternitate. În urma abuzurilor emoționale, oamenii se pierd pe ei înșiși, lăsând locul conținuturilor emoționale specifice umbrei.

Cuvinte-cheie: abuz emoțional, tentativă de omor, crimă, infractor, inconștient, simbolism intrapsihic, imagine maternă.

UNCONSCIOUS MYTHOLOGIC SYMBOLS IN KILLING THE MOTHER. A PSYCHOANALYTIC CASE STUDY

Most times people tend to associate emotional abuse with content of institutionalization syndrome, and this perception is due to many variables, some of them extrinsic (organizational culture, collective memory), and other intrinsic.

Unfortunately, the primary forms of emotional abuse on children are all around us in any living space. Hostility, conflictual relationships models, mental patenting of a nonfunctional environment as normal, where the attachment needs and recognition of their identity are violated, all of them can become forms of emotional abuse at different intensities, with disharmonic effect in psycho emotional and social dynamics.

Extreme forms of manifestation of abuse, such as murder attempt and murder, from all kind of crimes, have the most etiology in chronic emotional abuse suffered by the offender. This way, mental traumatized contents find an unfair path for outpouring dynamics, element met in the criminal matrix structure from specialized literature.

Nevertheless, in the background of the offender there is a mythological treasure of the unconscious, intrapsychic symbolism of the act being often different from the connotation received through the Code of Criminal Procedure.

Therefore, in the present work, we meet the case of a teenage girl, who by the suppression of her mother's life, did not want to do anything else but to preserve the maternal image for eternity.

Keywords: emotional abuse, attempt murder, murder, offender, unconscious, intrapsychic symbolism, maternal image.

Prezentarea longitudinală a cazului

S-a născut într-un sat, părinții ei s-au despărțit când ea avea 3 ani și a locuit acolo în continuare doar cu mama sa, aceasta fiind infirmieră la un spital de psihiatrie. Întregul context de viață s-a grefat pe specificul locului, copilul fiind obișnuit de mic să participe la treburile gospodărești, inclusiv la tăiatul lemnului. Treptat relația conflictuală dintre mamă și fiică a devenit un stil de viață, violențele verbale des întâlnite înlocuiau vorbele calde părintești, precum și respectul filial. Adolescența a trăit dorința de emancipare, de afiliere la alte grupuri, așa că în ultimul timp certurile mamă - fiică erau din ce în ce mai dese, pe motivul dorinței celei din urmă de a merge la discotecă, de a se distra cu prietenii.

Temerea mamei era, din declarațiile vecinilor, oarecum justificată: fiica nu avea un comportament moral adecvat în relațiile cu ceilalți, în special cu persoanele de sex masculin, unii afirmând că obișnuia să întrețină relații sexuale pasagere.

Într-o dimineață de iarnă, mama i-a cerut să aducă mâncarea din altă „odaie”, iar fata a zăbovit puțin în căutarea papucilor de casă. Iritată, mama aruncă cu ceva după ea, iar forțele răului se răzvrătesc în interiorul fetei, determinând-o să înceapă să își acopere mama cu o ploaie de lovituri, ajutându-se de un ceainic și o secură ce se afla la îndemână. Când și-a dat seama că este moartă, a târât-o în beciul casei și a acoperit-o cu frunze și pleduri (important este faptul că în următoarele două luni, până când a fost descoperit, cadavrul nu a mai fost mutat de acolo, fiica încercând inițial să-l acopere și cu beton).

Timp de două luni și-a continuat viața, în aparență, la fel ca și înainte, spunând vecinilor și rudelor că mama sa a plecat în Italia. Aici apar ca elemente importante pentru dinamica psihicului postfaptă petrecerile date de subiect în casa sa, destul de zgomotoase pentru cei din jur. În construirea acestei teorii a fost ajutată și de planurile pe care și le făcuse mama înainte de a muri, astfel încât toți cunoscuții știau de dorința acesteia de a pleca în Italia pentru a munci.

Chiar și la serviciu mama sa își depusese o cerere pentru concediu fără plată, justificând acest fapt prin dorința de a pleca. Cadavrul a fost descoperit de un vecin, la aproximativ două luni după ce fusese comisă crima, fiind astfel anunțată și poliția. În prima fază a anchetei, subiectul a avut tendințe de disimulare, afirmând cu tărie că mama sa este în Italia, explicând prezența unei urme de sânge printr-o întâmplare ce a avut loc la scurt timp în urmă: un prieten a venit la ea și, făcând amândoi mâncare, el s-a tăiat la mână (fapt confirmat prin anchetă). Dar dovezile au fost de netăgăduit, ea fiind nevoită să recunoască.

Psihodiagnoza analitică a subiectului

O privesc intrând în cabinet, zâmbește, ochii verzi mai poartă lumini ale copilăriei, își aranjează conștiințioasă părul șaten, cu onduleuri naturale, tuns pe fir drept până la baza urechii, își împreunează mâinile și se uită zâmbind la mine, în așteptare. Este de statură medie, robustă, lipsind cu desăvârșire fragilitatea tipic feminină de la această vârstă. Are doar 16 ani și cu 2 luni înainte și-a omorât mama. Mâinile, împreunate pe genunchi, poartă semnele unei vieți muncite și ale unui caracter practic, răsărind sfios și semne ale unei dorințe de feminitate (unghiile neîngrijite, tăiate destul de scurt și nesimetric, au fost lăcuite cu oja roz).

Mă prezint și o întreb dacă dorește să discutăm și să parcurgem împreună o serie de teste psihologice. Răspunde afirmativ, poate mai repede decât m-aș fi așteptat, păstrând același zâmbet, pe care de multe ori îl asociază cu gestul de a-și aranja părul sau cu o scuturare ușoară a capului, foindu-se ușor pe scaun. O întreb de ce se află aici și îmi răspunde privind lateral și clătinându-și capul: „Pentru o greșeală”. Replică destul de generală, care nu îmi dă posibilitatea deocamdată să înțeleg la ce se referă această greșeală: este o culpă morală și afectivă pe care ea o trăiește acum din plin, realizând gravitatea faptei sau se referă la tot ceea ce a fost înainte în viața ei, răspunsul fiind astfel o sintetizare reflexivă a copilăriei sale, exprimată mai mult incoștient?

Parcure testul Szondi, păstrând o atitudine participativă, are același zâmbet de parcă figurile testului ar distra-o.

Observație: alegerea testului Szondi a avut ca motivație introducerea subiectului în atmosfera de testare, nefiind un test analitic. Voi prezenta în continuare interpretarea primului și singurului profil, de altfel, prin raportare la starea din acel moment a subiectului:

Factorul h prin energia libidinală descărcată, alături de k și p, sunt reacții simptomatice, devenind supape pentru descărcarea tensiunilor acumulate în factorul vectorului paroxismal, e, care indică, la rândul său, o preocupare anxioasă în a-și controla agresivitatea. Astfel, vectorul paroxismal relevă un conflict între furie și culpabilitate, subiectul simțindu-se tensionat în interior.

Combi-nația factorilor din vectorul sexual (h0s-) implică o descărcare a nevoii de tandrețe asociată cu o tensiune în sfera agresivității, dar neacceptată de persoană. Comportamental, în asociere cu e+/-hy-, reprezintă dorința de a plăcea celor din jur (drăgălășenia și naivitatea aparentă manifestată pe parcursul interviului, tendința de afiliere la grupuri de aceeași vârstă pentru a se simți iubită). Factorul ho poate semnifica un atașament crescut față de mamă sau față de orice figură maternă, în scopul de a fi beneficiarul pasiv al iubirii, ceea ce analitic ridică problema inflaționării Eului de către complexul matern. Vectorul Eului prezintă un Eu complet destructurat, un colaps la nivelul acestuia, astfel încât dorințele sau trebuințele se descarcă în exterior fără a mai fi mediate de Eu. Prin corelație cu rezultatele obținute la testul Rorschach, putem afirma că energia libidinală specifică complexului matern negativ a inflaționat Eul pacientei; astfel, Eul slăbit de energie lasă să se manifeste cele mai nesocializate conținuturi ale Umbrei. În sprijinul acestei corelații vine constelația vectorului de contact d-m+!, deci fie mama, fie un substitut al acesteia este investit libidinal cu aceeași intensitate cu care a fost investit primul obiect al libidoului, tensiunea constelației relevând practic dependența maternă, de care subiectul a decis să scape prin a-și ucide mama.

Așa se poate justifica și conflictul dintre furie și culpabilitate specific constelației vectorului paroxismal.

Testul Rorschach pune mult mai bine în lumină activarea conținuturilor psihice nesocializate ale Umbrei, decât natura destructurării Eului prin inflaționarea sa de către complexul matern negativ.

Plansa 1

Identificarea deficitară cu puterea feminină matriarhală determină și dificultăți în trăirea psihică a propriei structuri corporale (elemente remarcate și în atitudinea sa din timpul interviului). Apare o problemă de tip Umbră, deoarece calitățile asociate feminității au devenit dizarmonice.

Plansa 2

Conținutul perceptiv este de factură animală (urși, gândac ce se târăște, elefant care stă în picioare), din simbolică lipsind elementele cromatice. Este prezent un fenomen de inducție generat de prima planșă: dacă în prima apare o activare negativă a Arhetipului Marii Mame, generator de complex matern negativ, în a doua planșă este evidentă dificultatea de identificare cu masculinitatea / feminitatea, subliniind astfel probleme legate de Umbră.

Plansa 3

Lipsa kinesteziei poate evidenția o orientare extravertă a libidoului cu grad mare de sugestibilitate și impresionabilitate, punând în mișcare trebuințe sau dorințe care nu au fost satisfăcute și asupra cărora pacienta revine.

Plansa 4

Plansa 4, reprezentativă pentru arhetipul psihicului masculin și energiile sale, determină o proiecție specifică splitării axei Sine – Eu, pe fondul simbolului iepurelui (animal Lunar în mitologie) despiciat, blana animalului semnificând în acest context simbolul privării afective de modelul parental patern. Imaginea masculinității este depotențată, ducând psihanalitic la ideea unui complex oedipian nerezolvat.

Plansa 5

Plansa 5 pune la încercare autonomia Eului, care, în cazul subiectului, este inflaționat de energiile arhetipale. Eul, neputând gestiona forțele inconștientului, adoptă ca mecanism de apărare agresivitatea.

Plansa 6

În conținutul proiectiv este evidentă o ambivalență în trăirea propriei feminități în relația cu masculinitatea. În proiecția Animus-ului subiectul pendulează între agresivitate, ca energie libidinală specific masculină, și încărcătura emoțională specifică Erosului.

Plansa 7

Ca interpretare, putem lansa ipoteza (care a fost verificată prin anamneză) că relaționarea tensionată intra-familială, permanentizată sub forma unui stil de viață, a determinat o slăbire a identității feminine, activând energia libidinală agresivă.

Plansa 8

Este prima planșă în care conținuturile perceptive sunt legate între ele prin înlănțuirea acțiunii și în același timp ele nu sunt clar identificate, reprezentând simbolic forme primitive, nesocializate ale impulsurilor.

Plansa 9

Pe lângă conținutul perceptiv, este importantă dinamica afectivă a subiectului exprimată manifest prin ritm alert al discursului ideoverbal, agitație nervoasă, hiperestezii auditive. Conținutul verbal nu este la fel de coerent ca până acum, fiind din ce în ce mai grăbită să exprime conținutul perceptiv.

Plansa 10

Plansa 10 sintetizează proiectiv elementele perceptive regăsite în planșele anterioare, conținutul fiind dezordonat ca și manieră de organizare. Este o manifestare a opoziției sale față de anumite surse inconștiente, care conțin teoretic un potențial vital în evoluție.

La finalul testului se instalează brusc un blocaj, subiectul refuză să mai vorbească, păstrând pe față urma unui zâmbet împietrit, repetând stereotipic „acum, gata, vreau să plec”.

Stimulii din gestalt au reactivat energiile arhetipale, subiectul nu mai poate păstra aparența calmă și copilăroasă afișată până atunci, apele inconștientului bulversate au zdruncinat structura psihismului personal, conștiința fiind brusc supusă unui efort de a face față conținuturilor arhetipale.

Psihanaliza analitică a actului criminal

Ne-am întâlnit din nou, în același cabinet. O privesc și mi se pare mai obosită ca la întâlnirea trecută. O întreb cum s-a întâmplat și începe să-mi povestească despre scurta ceartă avută în acea dimineață. „În ultimul timp mama era tot mai nervoasă, se supăra pe mine din orice. Am lovit-o cu ceaul și apoi i-am dat cu toporișca în cap de mai multe ori. Când am văzut sânge, m-a apucat și mai tare (face o grimasă asemănătoare unui spasm). Mi-am dat seama că este moartă pentru că nu mai sufla. Apoi am dus-o în beci.”

O ascult privind-o și încerc să înțeleg ce se ascunde în spatele acelu zâmbet, aproape permanent desenat pe chipul său. Ochii ușor obosiți reflectă semnul unei poveri sufletești, pe care o va purta mereu de acum încolo. Ce ape adânci ale psihicului ei s-au involburat și au determinat-o săucidă? Dar dacă în mintea ei nu a ucis, ci a dorit să păstreze obiectul în care a investit libidinal pentru prima dată și poate pentru totdeauna? Imaginați-vă o fetiță de trei anișori, rămasă doar cu mama ei, un copil care, împotriva și/sau datorită tipului de relaționare cu modelul matern, a dezvoltat în timp o dependență aproape nefirească de mamă. Să nu uităm că modalitatea de relaționare maternă era agresivă (și în limbaj și în comportament, iar din punct de vedere psihologic, victima agresiunilor psihice sau fizice dezvoltă, paradoxal, o dependență de agresor). Mama, analitic, era pentru fiică sursa agresivității, dar în aceeași timp și sursa de la care ea aștepta tandrețea. Prin structura pulsională evidențiată în testul Szondi, subiectul prezintă un atașament crescut față de mamă sau față de orice figură maternă, în scopul de a fi beneficiarul pasiv al iubirii. Lipsa modelului parental patern a determinat o evoluție deficitară a Eului, sub aspectul de a integra pozitiv experiențele negative ale vieții.

Vestea că mama sa dorește să plece în Italia a făcut-o să simtă teama de a pierde obiectul drag (crima a avut loc înainte cu 3 sau 4 zile de plecarea mamei în străinătate). În condițiile în care plecarea mamei ar fi fost percepută ca o eliberare, este de presupus ca subiectul să fi dezvoltat o toleranță ridicată la frustrare. Dar povestea din ziua crimei infirmă acest lucru. Inconștient, ea a simțit pericolul pierderii obiectului dependenței și, la gestul agresiv al mamei (mult mai mic în intensitate și ca factură comparativ cu multe altele anterioare), a reacționat prin punerea în joc a energiei agresive stocată în inconștient: a lovit cu sete, prin lovituri a vrut să conserve pentru eternitate obiectul investit de ea libidinal. Nu a transportat cadavrul în altă parte, deși ar fi avut timpul necesar, l-a ținut în beciul casei, aproape de ea: de aici, fantasmatic, el nu mai putea pleca, astfel obiectul iubirii, față de care devenise dependentă, rămăsese doar al ei, depotențat, fără dorința de a o mai părăsi sau brusca vreodată.

Poziția victimei, zăcând neputincioasă pe podea, precum și sângele care țâșnea, au activat în ea instinctele primitive, determinând-o să lovească din ce în ce mai tare.

Petrecerile date după comiterea crimei duc la aceeași nevoie de atașament, dar în același timp pot avea ca explicație dorința de a ascunde cât mai adânc, în inconștient, modalitatea pe care a ales-o pentru a conserva obiectul dependenței sale.

Am întrebat-o dacă și-a visat mama vreodată după acea întâmplare (modul în care se dezvoltă psihicul subiectului mă determină să folosesc în discuțiile cu ea cuvântul „întâmplare” în locul celui de „omor”).

A răspuns zâmbind, cu o luminiță în ochi care s-a aprins instantaneu, redând în câteva cuvinte nevoile ei de o viață: „Am visat-o o singură dată. Zâmbea și ne jucam amândouă.”

În arest, după aplicarea Rorschach-ului, am mai vizitat-o de două ori: prima dată am rugat-o să deseneze ceva ce își dorește ea. A fost foarte încurcată și mi-a răspuns că nu știe ce să deseneze și că nu are nici talent la desen. Nu am insistat, dar la patru zile după această discuție am vizitat-o din nou și mi-a întins o hârtie A4 cu un desen. Am întrebat-o ce reprezintă și mi-a spus că o insectă.

Este lapidară în răspunsuri și încurcată atunci când trebuie să dea o explicație.

Adaugă „mi-a venit așa într-o seară când ascultam muzică la radio și am desenat”. Asta a fost tot ce am putut afla de la ea. I-am mulțumit, i-am spus „la revedere” și am plecat.

Nefiind diferențiată ca și conținut verbal pentru a-i delimita simbolismul, mi-am amintit că „muza” a apărut pe un fond muzical. Din încercarea unei combinări semantice am ajuns la a concluziona că o insectă care cântă nu poate fi decât un greier.

În Dicționarul de simboluri [1] „greierele copacilor” din ținuturile mediteraneene este denumit „Cicadă”. Potrivit legendei, fratele regelui troian Priam, Tithonos, era iubitul zeiței aurorei, Eos. Ea l-a rugat pe Zeus să-l facă pe Tithonos nemuritor, dar a uitat să-i ceară și tinerețea veșnică.

Și, într-adevăr, și-a adorat veșnic iubitul, însă el devenea din ce în ce mai slab și bombănea în sine sa, până când s-a micșorat de tot și s-a preschimbat într-o cicadă ce țârâia veșnic.

Țărâitul veșnic este perceput în literatura antică uneori ca agreabil, alteori ca supărător [2]. În China cicada (shan) simboliza nemurirea sau continuarea vieții și după moarte, iar celor morți li se pune în gură o amuletă din jad în formă de cicadă. Ornamentul stilizat în formă de cicadă a fost înțeles ca o metaforă pentru „loialitatea față de principii”.

„Loialitatea” față de inconștientul matern proiectat asupra sa încă din primele clipe ale concepției sale, dar și față de propriul inconștient, sunt o dovadă a nemuririi, a continuării vieții după moarte, deci a conservării imaginii materne prin crimă.

Aspecte mitice și simbolice înuciderea mamei

Jung a arătat că existența „formării de mituri”, elemente profunde structurale din inconștient, de felul mitologemelor, reflectă dinamica psihicului: „Când mitul în care trăim este inconștient, suntem ca peștele în apă; mitul creează atmosfera în care trăim și este considerată ca de la sine înțeleasă. Atitudinile noastre fundamentale sunt derivate de aici” [3].

În explicarea simbolisticii acestui studiu de caz, voi adopta o metodă interpretativă invers proporțională cu evoluția fenomenelor psihice, și anume plecând de la finalitatea acțională (crima) spre dinamica inconștientului, văzută ca etiologie a comportamentului manifest. După cum s-a observat, acum este prima dată când folosesc cuvântul „crimă”, văzută în sens juridic și penal, mai puțin însă ca o fenomenologie psihică. Din acest ultim punct de vedere, cuvântului „crimă” i se poate substitui sensul de conservare a imaginii materne.

Coborârea în adâncul pământului este una dintre cele mai vechi simbolistici legate de întoarcerea în pântecul mamei, amintindu-ne de mitologia creației.

Când și-a dat seama că este moartă, a târât-o în beciul casei și a acoperit-o cu frunze și pleduri (important este faptul că în următoarele două luni, până când a fost descoperit, cadavrul nu a mai fost mutat de acolo, fiica încercând inițial să-l acopere și cu beton).

Beciul, o încăpere subterană, sugerează pântecul Marii Mame, tipic pentru multe mituri ale creației. În mitologia sumeriană, spre exemplu, se vorbește de un spațiu aflat dedesubtul pământului, numit „marele dedesubt” unde își au domiciliul zeitățile chtonice. Viața pare să se ivească din această matrice, amintind de interpretarea mitică străveche a creației, în care nu intervine principiul masculinității. Multe povești ale creației încep cu Marea Mamă Originară, din care apare Pământul sau Lumina, imagini ale emergenței conștiinței din inconștient.

Încercarea nefinalizată de a-și acoperi mama cu beton poate simboliza ideea de respingere a răcelii afective dintre cele două. O acoperă cu frunze și pleduri parcă ar dori să-i fie cald, fiind simbolic activate brusc trăsurile ale instinctului matern: protecție, ocrotire, căldură.

Dată fiind intensitatea lor afectivă, complexe influențează percepția, iar când sunt negative, produc sentimente inexplicabile și un comportament dureros. Întruparea arhetipului în acest mod este sinonimă cu sufletul; materialul care este prea dureros în plan afectiv nu se poate întrupa, astfel încât o bucată din sufletul copilului rămâne scindată sau refulată. Armonia internă a personalității este pierdută, din cauză că aspectele diferite ale unei ființe nu se pot armoniza. Atunci când predomină latura întunecată a arhetipului – echivalent al miticeii mame îngrozitoare sau a tatălui groaznic mitic – stările afective care rezultă sunt prea dificile ca individul să le integreze. Este ca și cum persoana ar fi supusă mâniei lui Dumnezeu. Această explicație poate sta la baza comiterii crimei, mai ales că adolescența știa că peste câteva zile mama sa va pleca în Italia.

Ca modalitate de activare a arhetipului matern negativ [4], în evoluția psihică a subiectului, în analiza trecerii la act, precum și în comportamentul postfaptă putem întâlni diferite ipostaze ale acestuia, cum ar fi: de refuzul maternității (adolescența rămâne însărcinată și recurge la avort), relații sexuale pasagere sau amplificarea erosului. Ultimul aspect manifest apare și pe fondul unei bune relaționări a adolescentei cu diriginta sau cu mătușa ei.

Odată găsite obiectele de atașament matern în postura acestor două femei, relația cu mama naturală devine și mai conflictuală, ca și cum adolescența ar încerca să scape de sub această dominație. Răul produs de mama naturală, proiecție a arhetipului matern negativ, se apropie de apogeu în special acum, când poate exista și un atașament față de cele două persoane apărute ca substitute maternale.

Acest dualism prefaptă, ca și circumstanțe factuale ale gestului său, este regăsit în formă simbolică și în dinamica intrapsihică dezvoltată în timpul testului Rorschach, atât prin conținuturile perceptivă, cât și prin limbajul nonverbal la planșele 9 și 10.

Ilustrativ pentru acest caz, privind spre mitologia greacă, Electra [5] sfătuită de roabe, în loc să ceară îndurare umbrei lui Agamemnon, cheamă răzbunarea zeilor asupra capului Clitemnestrei.

Viața privată de modelul patern, replicile mamei pline de învinovățire la adresa nașterii și existenței adolescentei aseamănă într-un fel sau altul destinul acesteia cu destinul Electrei (aceasta din urmă rămasă fără tată, dezvoltă o ură față de Clitemnestra cu o etiologie dublă: o învinovățește pentru uciderea tatălui și apoi pentru faptul că o asuprea frecvent).

Clitemnestra îl ucide pe Agamemnon și își înstrăinează copiii, așa cum simbolic mama adolescentei i-a oferit o privare de modelul patern. Scheletul fracturat al Animus-ului adolescentei clădit pe modele cotidiene, perene, dezvoltând în același timp o energie psihică dornică de identificare, trece prin diferite ipostaze: ea se identifică în casă cu bărbatul prin muncile pe care le prestează (taie lemne, le cară, repară uneori, sub presiunile mamei, gardul care era foarte șubred, este învinovățită de neajunsurile vieții de zi cu zi), acest Animus contribuind și el la măiestria cu care mânuiește toporișca în momentul trecerii la act. Prin paralela mitologică, Electra îl sprijină spiritual pe Oreste în planul de a o ucide pe Clitemnestra, existând aici o forță spirituală și o energie psihică specifică Animus-ului.

Dar Oreste (poate fi oare Animus-ul adolescentei noastre?) îndeplinește de fapt porunca lui Apollon, fiul lui Zeus și al Latonei, zeu al Luminii și al Soarelui, la greci zeu al Binelui și al Frumuseții, cel care îi face pe oameni să respecte legea. După plecarea de la palatul mamei sale, el este urmărit în drumul său de Erinii, Zeițe ale Răzbunării, care îi făceau pe cei nelegiuiți și pe ucigași să-și piardă mințile. Inconștient, adolescenta adoptă postfaptă o viață zgomotoasă, plină de petreceri, un vârtej al sunetelor, zgomotului pentru a se proteja simbolic de conștiința sa, astfel evita să se mai gândească la ceea ce a făcut, dar în același timp mama era acolo lângă ea și acum o putea controla așa cum dorea.

Fără a încerca o forțare interpretativă a destinului adolescentei, dar în același timp fără puțința de a ignora „coincidențele” dintre mitologie și destinul subiectului, Oreste o roagă pe Atena, Zeița Înțelepciunii, să judece singură fapta lui, tot așa cum autoarea faptei din studiul nostru va fi supusă judecății unui tribunal, dar în acest caz destul de nemilos, care nu a dorit inițial să țină cont de circumstanțele vieții acesteia. Apare în acest moment o a doua avocată din oficiu care, aducând în discuție o eroare judiciară, reușește să îi obțină o pedeapsă mai mică. De menționat că această avocată a cerut tribunalului să accepte mărturia psihologului în instanță, tocmai pentru sublinierea „circumstanțelor atenuante” de tip educativ, sub forma relaționării deficitare dintre subiect și mamă și a unui comportament agresiv dobândit ca modalitate de rezolvare a conflictelor intrafamiliale.

Eriniile fură silite să-și înceteze urmărirea, iar în cazul nostru crima fusese mărturisită, judecată și condamnată de un tribunal, iar conștiința fetei pare a fi mai liberă. Consideră că închisoarea este un loc liniștit pentru ea, care o ține departe de lume, lumea fiind un loc unde „nu are ce să facă”.

Poate este momentul în care pentru ea începe o altă etapă, un alt destin, o altă activare a altceva. Fuge, se ascunde, găsimu-și, aparent, rostul vieții în închisoare, dar totul pare a fi o fugă, o evitare, o încărcare pulsională, care nu știm încotro va mai duce.

Concluzii și implicații

Diversitatea comportamentelor manifeste în viața cotidiană, care determină dificultăți de adaptare sau potențial de încălcare a regulilor morale din societatea civilă, a constituit una dintre motivațiile acestui studiu analitic.

În literatura de specialitate este prezentat cadrul teoretic al dinamicii intrapsihice, elementele structurale suferind modificări în relaționarea interpersonală din viața cotidiană. Astfel, cadrului explicativ teoretic oferit de C.G.Jung [3,6-9], F.Fordham [10], L.Corbett [2], i se alătură practic trăirile concrete ale tinerei, simbolismul vieții ei având rădăcini în inconștientul arhetipal și, nu mai departe, în mitologie.

Acest caz comportă o discuție specială, raportată la normele ce guvernează societatea civilă. Judecarea crimei, pedeapsă de legi prin privarea de libertate, constituie, într-o analiză psihologică, doar o parte din demersurile ce s-ar putea contura, instanțele de judecată fiind receptive mai mult la Codul de procedură penală decât la dinamica intrapsihică premeditată trecerii la act, care pe parcursul unui proces s-ar putea concretiza în circumstanțe favorizante ale crimei. Predicția unei evoluții pozitive în aceste cazuri (atunci când se constată că fapta a fost săvârșită cu discernământ) este problematică sub impactul privării de libertate, unde cultura carcerală poate determina o diminuare a energiei conștiente de a face față forțelor inconștiente, deci o perpetuare a comportamentelor manifeste „negative”. Este dificil, aproape imposibil de explicat unei instanțe de judecată că această elevă a dorit de fapt să conserve imaginea propriei mame.

Așa cum spuneam, eleva de 16 ani consideră că închisoarea este un loc liniștit pentru ea, care o ține departe de lume, lumea fiind un loc unde „nu are ce să facă”.

Poate este momentul în care pentru ea începe o altă etapă, un alt destin, o altă activare a altceva. Fuge, se ascunde, găsiindu-și, aparent, rostul vieții în închisoare, dar totul pare a fi o fugă, o evitare, o încărcare pulsională, care nu știm încotro va mai duce.

În acest context, designul unei cercetări ulterioare s-ar putea centra pe analiza dinamicii intrapsihice a subiectului sub impactul vieții carcerale, atât pentru a verifica ipoteza lansată anterior ca și apariție a unei noi etape a destinului, dar și cu posibilitatea de finalizare a unui studiu mai amplu care să sprijine atât actul judiciar, cât și penal.

Referințe:

1. BIEDERMAN, H. *Dicționar de simboluri*, vol. 1 și 2. București: Saeculum I.O., 2002.
2. CORBETT, L. *Funcția religioasă a psihicului*. București: Iri, 2001.
3. JUNG, C.G. *Opere complete*, vol. 1. București: Trei, 2003.
4. MINULESCU, M. *Psihologie analitică*. Curs și seminar, 2003.
5. OSBORN, K. *Ghid esențial de mitologie clasică*. București: Paralela 45, 2006.
6. JUNG, C.G. *Opere complete*, vol. 2. București: Trei, 2003.
7. JUNG, C.G. *Opere complete*, vol. 17. București: Trei, 2003.
8. JUNG, C.G. *Puterea sufletului*. București: Anima, 1994.
9. JUNG, C.G. *În lumea arhetipurilor*. București: Jurnalul Literar, 1994.
10. FORDHAM, F. *Introducere în psihologia lui C.G. Jung*. București: Iri, 1998.

Date despre autor:

Daniela TÂNASE, doctorandă, Școala doctorală *Psihologie și Științe ale Educației*, Universitatea de Stat din Moldova; psiholog criminalist, IPJ Bacău.

E-mail: lupascudnl@yahoo.com

Prezentat la 26.10.2019